

Examen VWO

2021

tijdvak 3
dinsdag 6 juli
9.00 - 12.00 uur

Latijnse taal en cultuur

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 23 vragen en een vertaalopdracht.
Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (tekstelementen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één tekstelement wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één tekstelement, dan wordt alleen het eerste tekstelement in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1

Regel 1 **iudices**

- 2p 1 Noteer uit welke maatschappelijke geleding deze personen kwamen en noteer het ambt van de functionaris die voorzitter van de rechtbank was. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Regel 1-4 **Credo** t/m **comparandus**

In deze regels onderscheidt Cicero zijn eigen gedrag van dat van andere aanwezige redenaars. Hij doet dit onder andere door gebruik te maken van het stilistisch middel antithese.

- 2p 2 a Citeer de twee Latijnse woorden die deze antithese vormen.

Uit het vervolg (t/m regel 7 **vitant**) blijkt dat er ook een overeenkomst is tussen Cicero en andere aanwezige redenaars.

b Beschrijf in eigen woorden deze overeenkomst.

Regel 2-4 **qui** t/m **comparandus**

In deze opmerking vergelijkt Cicero zichzelf op drie punten met de andere aanwezige redenaars: **aetate**, **ingenio**, **auctoritate**.

- 2p 3 a Op welk van deze drie punten kan de opmerking van Cicero beschouwd worden als valse bescheidenheid? Verklaar je antwoord.
b Noteer de namen van twee stilistische middelen die Cicero gebruikt in zijn opmerking **qui** t/m **comparandus** (regel 2-4). Laat alliteratie buiten beschouwing.

Tekst 1 en Tekst 2

Tekst 2, regel 4 **timor**

Het begrip **timor** speelt een grote rol in dit proces.

- 3p 4 a Beschrijf in eigen woorden wat het effect hiervan is op de **summi oratores** (tekst 1, regel 1). Baseer je antwoord op de regels 1-7 van tekst 1 (**Credo** t/m **vitant**).
b Beschrijf in eigen woorden de vier oorzaken van Cicero's eigen **timor**, die hij noemt in de regels 4-6 van tekst 2 (**Huc** t/m **pericula**).

Tekst 2

Regel 12 **offici**

- 1p 5 Beschrijf in eigen woorden wat Cicero hiermee concreet bedoelt.

Regel 15 **iudex praeesses**

M. Fannius maakte bij deze zaak als voorzitter deel uit van de jury.

- 2p 6 Citeer uit de regels 18-30 (**Longo** t/m **sint**) de twee tekstelementen die verwijzen naar de twee andere officiële rollen bij deze rechtszaak. Laat de jury buiten beschouwing.

Regel 19 **caedes**

Deze **caedes** waren onderdeel van een officiële politieke maatregel.

- 2p 7 a Noteer de term voor deze officiële politieke maatregel. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.
- b Noteer het andere onderdeel van deze officiële politieke maatregel. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Regel 30-31 **Etenim** t/m **liceat**

In zijn roman *Romeins bloed* schrijft Steven Saylor:

Want wat is het doel van deze rechtszaak, als diefstal en moord ongestraft kunnen worden gepleegd?

Deze woorden zijn gebaseerd op de regels 30-31 (**Etenim** t/m **liceat**).

- 2p 8 a Citeer uit de regels 30-31 (**Etenim** t/m **liceat**) het Latijnse tekstelement dat hetzelfde weergeeft als 'diefstal en moord' in het bovenstaande citaat.
- b Citeer uit de regels 30-31 (**Etenim** t/m **liceat**) het Latijnse tekstelement waarop het woord 'ongestraft' is gebaseerd in het bovenstaande citaat.

Regel 30-38 **Etenim** t/m **restat**

- 2p 9 a Leg in eigen woorden uit dat Cicero in deze regels betoogt dat er in dit proces sprake is van 'de omgekeerde wereld'. Ga in je antwoord in op beide partijen.
- b Leg uit welke rol het begrip **bono** (regel 33) speelt in Cicero's argumentatie voor zijn stelling dat er sprake is van 'de omgekeerde wereld'.

Tekst 3 en Tekst 4

Tekst 4, regel 8-9 **Tecum** t/m **profiteris**

- 2p 10 a Citeer uit de regels 1-6 van tekst 3 (**Erant** t/m **eiusmodi**) het Latijnse tekstelement waarmee Cicero hetzelfde bedoelt als met **istic** in regel 8 van tekst 4.
- b Citeer uit de regels 6-9 van tekst 3 (**alter** t/m **superavit**) het Latijnse zelfstandig naamwoord waarmee Cicero dezelfde persoon bedoelt als met **T. Rosci** in regel 8 van tekst 4.

Tekst 4

Regel 2 **Eruci**

- 1p 11 Noteer de rol van deze persoon in het proces.

Regel 7-15 **Causam t/m accedere**

- 1p 12 Citeer uit deze regels de Latijnse zin die als een geval van het stilistisch middel sententia opgevat kan worden en verklaar je keuze. Ga in je antwoord in op de betekenis van de desbetreffende zin.

Regel 17-18 **tamen t/m videbatur**

- 1p 13 Welke woorden geven het best de strekking weer van **non tam ... quam ...** (regel 17) in deze zin?
- A meer ... dan ...
  - B minder ... dan ...
  - C niet ... en ook niet ...
  - D zowel ... als ...

Regel 15 **Hunc** en regel 18 **vir**

- 1p 14 Beschrijf in eigen woorden het verschil tussen deze beide personen dat Cicero aangeeft in de regels 15-22 (**Hunc t/m dicere**).

Regel 21 **causa dicenda est**

- 1p 15 Citeer uit de regels 15-18 (**Hunc t/m videbatur**) het Latijnse tekstelement dat inhoudelijk overeenkomt met **causa dicenda est**.

Regel 15 **horrebant** en regel 22 **reformidant**

- 1p 16 Verklaar het verschil in tijd tussen deze twee persoonsvormen. Ga in je antwoord in op beide beschreven situaties.

Regel 21-22 **nomen ipsum reformidant**

Cicero gebruikt hier een a-fortiori-redenering, die hij slechts voor de helft uitspreekt.

- 1p 17 Noteer in eigen woorden de volledige a-fortiori-redenering.

Regel 18-22 **Ego t/m dicere**

- 1p 18 De strekking van deze zin is het best te omschrijven als:
- A De rechter mag van mij heel streng zijn.
  - B Deze rechter is wel streng, maar ik wil liever een nog strengere hebben.
  - C Een goede rechter is streng tegen misdadigers en mild tegen onschuldigen.
  - D Vroeger waren rechters veel strenger.

Regel 22-30 In t/m occultatur

Cicero gebruikt verscheidene argumenten om de verdenking op T. Roscius te richten.

- 3p 19 a Noteer in eigen woorden het argument in de regels 22-26 (In t/m fueris).
b Noteer in eigen woorden het argument in regel 26 (Quid si ut avarus t/m audax).
c Noteer in eigen woorden het argument in regel 27 (Quid si ut illius t/m inimicissimus).

Regel 25-30 Quid si accedit t/m occultatur

In deze regels gebruikt Cicero het stilistisch middel paradox.

- 1p 20 Citeer het desbetreffende Latijnse tekstelement.

Regel 30-31 Avaritiam t/m alienissimo

Cicero beschrijft in deze zin een handelwijze die volgens hem tegengesteld is aan de handelwijze die men zou verwachten.

- 2p 21 a Beschrijf in eigen woorden de handelwijze die men volgens Cicero zou verwachten.
b Noteer de naam van degene die bedoeld wordt met **alienissimo** (regel 31).

Algemeen

In Cicero's redevoering *Pro Sexto Roscio Amerino* komen kenmerken van de *oratio invectiva* voor.

- 1p 22 Licht deze stelling toe en onderbouw haar met een voorbeeld uit tekst 4.

Let op: de laatste vraag en opdracht van dit examen staan op de volgende pagina.

In *De oratore* schrijft Cicero:

- I We moeten onze rede zo beginnen, dat we ons verzekeren van de sympathie, interesse en aandacht van de toehoorders.
- II Dan moeten we ...
- III Vervolgens moeten we de strijdvraag analyseren of tenminste de hoofdstelling preciseren,
- IV en daarna moeten we onze beweringen staven met redelijke argumenten en de tegenargumenten weerleggen.
- V Volgens sommigen komt dan als afsluiting de epiloog van de rede, terwijl anderen vóór deze epiloog nog een excurs invoegen ter opluistering en verrijking van het geheel.

- 2p 23 a Uit welk onderdeel van de redevoering is tekst 4 afkomstig? Noteer als antwoord het Romeinse cijfer van het juiste onderdeel uit de beschrijving hierboven.
- b Beschrijf in eigen woorden wat op de puntjes bij onderdeel II moet staan. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Tekst 5

- 37p Bestudeer de inleiding en de aantekeningen bij tekst 5.
Vertaal de regels 1 t/m 12 in het Nederlands.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.